

**UNIVERSITATEA „BABEȘ-BOLYAI” CLUJ-NAPOCA
FACULTATEA DE GEOGRAFIE
CATEDRA DE GEOGRAFIE REGIONALĂ**

TEZA DE DOCTORAT
- rezumat -

**ȚARA AMLAȘULUI. STUDIU DE
GEOGRAFIE REGIONALĂ**

COORDONATOR ȘTIINȚIFIC,
Prof. univ. dr. POMPEI COCEAN

DOCTORAND,
PAVEL ION-HORAȚIU

CLUJ-NAPOCA

2010

CUPRINS

CAPITOLUL I. BAZA TEORETICĂ ȘI METODOLOGICĂ

I.1 SPAȚIUL ÎN GEOGRAFIA REGIONALĂ – SPAȚIUL MENTAL – „ȚARA”

I.2 METODOLOGIA REGIONALĂ ÎN DEVOALAREA ȚĂRII AMLAȘULUI

CAPITOLUL II.ȚARA AMLAȘULUI CA ȘI CONSTRUCȚIE ISTORICO-GEOGRAFICĂ

II.1 TERITORIUL AMLAȘULUI ÎN PERIOADA STRĂVECHE ȘI ANTICĂ

II.2 ORGANIZAREA ECONOMICĂ, ADMINISTRATIVĂ, POLITICĂ ȘI MILITARĂ A ROMÂNILOR SUB FORMA OBȘTIILOR SĂTEȘTI

II.3 ATRACTIVITATEA SPAȚIULUI TRANSILVAN PENTRU ALOHTONI – PĂTRUNDEREA UNGURILOR ÎN TRANSILVANIA ȘI IMPACTUL ASUPRA POPULAȚIEI AUTOHTONE

II.4 COLONIZAREA SAȘILOR ȘI EFECTELE EI ASUPRA TERITORIULUI ȘI A POPULAȚIEI

II.4.1 Originile sașilor, scopul și zona colonizată

II.4.2 Organizarea administrativă a sașilor

II.5 PRIMELE REFERIRI LA AMLAȘ

II.6 ÎNTINDEREA TERITORIULUI AMLĂȘAN ÎN VIZIUNEA ISTORICILOR

II.7 ORGANIZAREA TERITORIULUI AMLAȘULUI ÎN PERIOADA SECOLELOR XII-XVII

II.7.1 Cetatea Salgo. Controverse și certitudini

II.7.2 De la „Ținutul Amlașului” în timpul domniei lui Vladislav Vlaicu la Ducatul Amlașului sub stăpânirea lui Mircea cel Bătrân și a urmașilor săi

II.7.3 Emergența Sibiului, metamorfozarea Ducatului Amlașului în Scaunul Săliște și administrarea săsească a regiunii

II.8 MILITARIZAREA REGIUNII PRIN ÎNFIINȚAREA REGIMENTELOR GRĂNICEREȘTI

II.8.1 Scopul înființării, organizarea și funcționarea regimentelor

II.8.2 Drepturile și obligațiile grănicerilor

II.8.3 Rolul lor în politica militară imperială

II.8.4 Desființarea regimentelor grănicerești

II.9 ÎNTRE DUALISMUL AUSTRO-UNGAR ȘI MAREA UNIRE DE LA 1918

II.10 ȚARA AMLAȘULUI, REVENIREA LA FIRESC. APARTENENȚA ADMINISTRATIVĂ A TERITORIULUI DUPĂ 1918

CAPITOLUL III.SISTEMUL REGIONAL

III.1 LIMITELE ACTUALE ALE SISTEMULUI REGIONAL AL ȚĂRII AMLAȘULUI

III.2 COMPONENTA DE SUSȚINERE ȘI ROLUL EI ÎN SISTEMUL REGIONAL

III.2.1 Caracteristicile reliefului și riscurile geomorfologice

III.2.2 Rolul climei în umanizarea regiunii și riscurile climatice actuale

III.2.3 Resursele de apă

III.2.4 Solurile

III.2.5 Asociații vegetale și faunistice

III.2.6 Starea mediului

III.3 COMPONENTA DE ACȚIUNE ȘI INTERACȚIUNE. PARTICULARITĂȚI GEODEMOGRAFICE ÎN ȚARA AMLAȘULUI

III.3.1 Date demografice oficiale. Primele conscrieri și recensămintele populației organizate în perioada 1850-2002.

III.3.2 Evoluția numerică a populației

III.3.3 Dinamica populației (naturală și migratorie)

III.3.4 Distribuția spațială a populației Țării Amlașului.

III.3.5 Structura populației pe grupe de vârste și sexe

- III.3.6 Structura etnică și confesională a populației stabile. Schimbări în timp.
- III.3.7 Nivelul de instruire a populației.
- III.3.8 Structura ocupațională
- III.3.9 Disfuncționalitățile și riscurile demografice
- III.4 SISTEMUL DE AȘEZĂRI
 - III.4.1 Prezentare generală a sistemului de așezări
 - III.4.2 Tipologia așezărilor
 - III.4.3 Ierarhizarea așezărilor pe ranguri
 - III.4.4 Disfuncționalitățile sistemului de așezări
 - III.4.5 Patrimoniul construit al Țării Amlașului

CAPITOLUL IV. COORDONATELE ECONOMICO-SOCIALE ALE REGIUNII

IV.1 AGRICULTURA ȘI PĂSTORITUL

- IV.1.1. Agricultura
 - IV.1.1.1 Premise naturale, socio-economice și istorice
 - IV.1.1.2 Structura fondului funciar. Indicatori
 - IV.1.1.3 Cultura plantelor
 - IV.1.1.4 Gradul de mecanizare a agriculturii.
 - IV.1.1.5 Creșterea animalelor
- IV.1.2 Păstoritul
 - IV.1.2.1 Vechimea păstoritului în regiune
 - IV.1.2.2 Organizarea vieții pastorale
 - IV.1.2.3 Calendarul vieții pastorale
 - IV.1.2.4 Declinul păstoritului începând cu secolul al XIX-lea

IV.2 INDUSTRIA

IV.3 SILVICULTURA

IV.4 POTENȚIALUL TURISTIC ȘI VALORIFICAREA LUI

- IV.4.1 Potențialul turistic natural
- IV.4.2 Potențialul turistic antropic
- IV.4.3 Tendințe actuale în turismul regiunii

IV.5 COMERȚUL ȘI SERVICIILE ÎN ȚARA AMLAȘULUI

IV.6 INFRASTRUCTURA TEHNICĂ A TERITORIULUI

IV.7 ÎNVĂȚĂMÂNTUL ȘI OCROTIREA SĂNĂTĂȚII

CAPITOLUL V.ȚARA CA SPAȚIU MENTAL

V.1 CONTURAREA ȘI EVOLUȚIA SPAȚIULUI MENTAL AL ȚĂRII AMLAȘULUI

V.2 FACTORII IMPLICAȚI ÎN CONSOLIDAREA SPAȚIULUI MENTAL

V.3 CARACTERISTICILE SPAȚIULUI MENTAL

V.4 PRODUCȚIA MATERIALĂ ȘI SPIRITUALĂ A SPAȚIULUI MENTAL

- V.4.1 Ocupațiile tradiționale
- V.4.2 Meșteșugurile și industriile populare.
- V.4.3 Arta populară
- V.4.4 Portul popular
- V.4.5 Pictura
- V.4.6 Folclorul literar
- V.4.7 Graiul
- V.4.8 Obiceiuri și datini
- V.4.9 Țara Amlașului – regiune culturală de elită

CAPITOLUL VI

VI.1 ANALIZA CHOREMATICĂ

VI.2 ANALIZA SWOT

VI.3 CONCLUZII

BIBLIOGRAFIE

Cuvinte cheie: *regiune, țară, spațiu mental, specificitate, metamorfoză, limită, păstorit, chorotip regional, regiune, specificitate*

Originalitatea destinului Țării Amlășului în raport cu celelalte formațiuni teritoriale similare este dată de faptul că, în prezent, ea nu desemnază nicio entitate spațială și nu se regăsește nici măcar în conștiința locuitorilor regiunii (majoritatea nici nu au auzit de ea). Frecvent menționată în documentele istorice (îndeosebi în titlurile domnilor Țării Românești), ea reprezintă un exemplu de „țară” care nu a reușit să răspundă pe măsură factorilor distructivi externi, abătându-se de la evoluția ei firească într-o direcție care a însemnat disoluția sa. Totodată, Țara Amlășului poate să fie urmărită ca un model pentru celelalte formațiuni teritoriale prin prisma vulnerabilității în fața unor fenomene amenințătoare asemănătoare. În acest fel, demersul științific a urmărit surprinderea trăsăturilor actuale ale elementelor vechiului sistem spațial, în așa fel încât, și cu ajutorul unei bogate informații istorice, să se reușească reconstrucția Țării Amlășului în diferite perioade de reverberație pentru evoluția sa.

Făcând parte efectivă din Țara Românească pentru o perioadă de aproape 90 de ani (1366-1453), ca feudă a domnilor munteni, Țara Amlășului a suferit dese modificări ale formei de organizare politică și administrativă creionate de stăpânii străini ai Transilvaniei. Ca urmare, dacă modul de formare și evoluția incipientă (până în secolul al XVI-lea) a Țării Amlășului a semănat cu etapele similare din alte regiuni te acest tip ale României, prin fragmentarea spațiului mental românesc odată cu infiltrarea populațiilor alohtone ale maghiarilor (începând cu secolul X) și sașilor (în sudul Transilvaniei, începând cu sec.XII) ulterior, îndeosebi sub presiunea coloniștilor germani, s-a produs o metamorfoză spațială și funcțională a acesteia. Noua entitate deținea un nou centru de referință (Săliște), dar a conservat nucleului „țării” până în prezent, când, alături de alte localități din jur, similare printr-o multitudine de aspecte, formează Mărginimea Sibiului.

CAPITOLUL I

I. BAZA TEORETICĂ ȘI METODOLOGICĂ

I.1 SPAȚIUL ÎN GEOGRAFIA REGIONALĂ – SPAȚIUL MENTAL – „ȚARA”

Spațiul ocupă un loc deosebit de însemnat în studiul Geografiei, și implicit a ramurilor sale, însă devine indispensabil în Geografia regională, unde „face parte din structura sa matricială, intrând dealtfel în semnificația sa profundă, de ordin etimologic al termenului în sine (regiune = arie, suprafață, teritoriu)” (P. Cocean, 2002).

Spațiile mentale constituie o structură complexă, greu de individualizat, datorită dispunerii ierarhizate (de la general la particular) cu permanenta interferență între nivele, dar și datorită faptului că acestea au limite dictate mai puțin de elemente naturale și mai mult de aspecte psihologice.

„Țările” reprezintă „regiuni naturale omogene, particulare spațiului carpatic nord-dunărean, caracterizate pe toată durata existenței lor printr-o puternică unitate etnică, lingvistică și etnografică” (A. Pușcaș, 2000).

I.2 METODOLOGIA REGIONALĂ ÎN DEVOALAREA ȚĂRII AMLĂȘULUI

Metoda regională abordează întreaga fenomenologie care acționează într-un teritoriu, detașându-se, astfel, prin complexitate, reunind tehnici și metode de operare utilizate la nivel de ramură.

Pentru descifrarea particularităților spațiului mental al Țării Amlășului, a modului în care locuitorii din acest teritoriu percep locul în care trăiesc, și sentimentul de apartenență pe care aceștia în nutresc pentru el, am utilizat tehnica chestionarului și a interviului, aplicată locuitorilor și, pentru evitarea subiectivismului în trasarea limitelor spațiului mental, am realizat și descinderi în spațiile învecinate nordice, estice și vestice, unde au fost aplicate aceleași întrebări. Întrebările au vizat apartenența mentală a locuitorilor, factorii care stau la baza coeziunii teritoriului, iar pentru ajutorul respondenților, au fost indicate limite sistemului regional și au fost aduse completări la fiecare întrebare realizată.

Pentru descifrarea fluxurilor polarizatoare în cadrul sistemului, pe lângă analiza obiectivă realizată pe baza cunoașterii infrastructurii tehnice a teritoriului și a celor învecinate s-a realizat și un chestionar care să scoată în evidență relațiile dintre localitățile sistemului teritorial. Rezultatele

chestionarului au stat la baza întocmirii modelului choremic și la reprezentarea grafică a teritoriului ca regiune polarizată.

CAPITOLUL II

II.ȚARA AMLAȘULUI CA ȘI CONSTRUCȚIE ISTORICO-GEOGRAFICĂ **II.1 TERITORIUL AMLAȘULUI ÎN PERIOADA STRĂVECHE ȘI ANTICĂ**

Potențialul natural bogat a determinat o străveche populare a regiunii încă din perioada Paleoliticului mijlociu (100 000 – 30 000 IHR), permanența locuirii fiind evidențiată de dovezile arheologice din neolitic, epoca bronzului și a fierului. Mult mai bogate și mai intense sunt dovezile din perioada antică. Menționăm cetatea dacică de la Tilișca (datând din sec II IHR), de pe dealul Cățanaș (712 m altitudine), care atinge apogeul dezvoltării sale în timpul lui Burebista (82? – 44 î.Hr.), fiind cel mai important centru monetar dac, cu 14 matrițe pentru producerea monedelor. După aproape 170 de ani de administrare romană care a schimbat definitiv destinul locuitorilor de aici și a pus bazele formării poporului român, împăratul Aurelian decide părăsirea Daciei sub presiunea goșilor, cărora le-o oferă în urma unei convenții în schimbul transformării acestora în aliați („federali”). Retragera se face la sud de Dunăre, începe în anul 271 (legiunile din Transilvania), durează până în anul 275 și vizează evident doar reprezentanții statului (legiunile și administrația), la care se adaugă unele persoane înstărite (C-tin C. Giurescu, Dinu C. Giurescu, 1971), majoritatea celor aproximativ un milion de locuitori rămânând în vechea colonie.

II.2 ORGANIZAREA ECONOMICĂ, ADMINISTRATIVĂ, POLITICĂ ȘI MILITARĂ A ROMÂNILOR SUB FORMA OBȘTELOR SĂTEȘTI

În perioada următoare, marcată de nenumărate năvăliri ale populațiilor migratoare, locuitorii acestui spațiu aveau ca formă principală de organizare obștea sătească, situată pe văile râurilor și în depresiunile naturale. S-a înregistrat astfel o trecere a centrului de greutate al vieții social-economice daco-romane din fostele orașe spre mediul rural, mai adecvat noilor condiții de viață a populației, pentru protecția în fața năvălitorilor. Obștile au îndeplinit funcții economice, administrative, politice și militare complexe: crearea unui cadru care să permită desfășurarea unei vieți economice și spirituale normale, menținerea ordinii, realizarea unor obiective de interes comun, organizarea apărării, realizarea raporturilor cu exteriorul, au permis păstrarea tradițiilor și obiceiurilor strămoșești, conservarea civilizației și limbii, asimilarea străinilor. În acest fel obștile au reprezentat cadrele conservării sistemului tradițional de organizare social-politică și militară, ale păstrării fondului etnic, limbii și civilizației poporului român.

II.3 ATRACTIVITATEA SPAȚIULUI TRANSILVAN PENTRU ALOHTONI – PĂTRUNDEREA UNGURILOR ÎN TRANSILVANIA ȘI IMPACTUL ASUPRA POPULAȚIEI AUTOHTONE

Începând din anul 896, ungurii conduși de Arpad pătrund în Câmpia Tisei. Popor fino-ugric, originar din centrul Asiei, ungurii încep expediții în toate direcțiile, dar după înfrângerea în vest împotriva împăratului german Otto cel Mare (anul 955, la râul Lech), se orientează îndeosebi spre est, către Transilvania. Aici, încet, încet, încep să-și extindă influența, reușind în 200 de ani să domine întreaga provincie românească

Pătrunderea ungurilor în Transilvania s-a făcut cu mare dificultate, astfel încât în prima fază ei au reușit să organizeze un singur comitat, Solnoc. Până la sfârșitul secolului al XII-lea ei ajung în Valea Mureșului și Târnavelor și înființează alte șase comitate: Alba, Dăbâca, Cluj, Turda, Târnava și Hunedoara. Cele șapte comitate au fost încheiate abia în secolul al XIV-lea. În sud-estul Transilvaniei ungurii pătrund abia la sfârșitul secolului al XIII-lea, dar nu organizează comitate. Fiind o națiune puțin prolifică și o putere de expansiune redusă, nu pot să-și extindă teritoriul stăpânit decât prin folosirea unor coloniști de alte naționalități.

II.4 COLONIZAREA SAȘILOR ȘI EFECTELE EI ASUPRA TERITORIULUI ȘI A POPULAȚIEI

Colonizarea populației de origine germană, realizată cu consimțământul și chiar girul regilor ungari, a fost însoțită de o serie de privilegii acordate acostora ceea ce le-au asigurat o viață liberă și un cadru optim pentru dezvoltare. S-a înfăptuit în scopul fortificării teritoriilor de la granița regatului și a avut un rol decisiv în formarea și apoi, dispariția Țării Amlășului.

II.5 PRIMELE REFERIRI LA AMLAȘ

Teritoriul Amlășului este pomenit pentru întâia oară în legenda descălecatului lui Negru Vodă, („mare herțeg de Amlăș și Făgăraș”), pomenită în „Cronica anonimă” din sudul Transilvaniei, petrecută în 1290, care ar fi avut ca finalitate întemeierea Țării Românești. Legenda este însoțită de controversele iscate de posibila confuzie între Hațeg și herțeg, precum și de caracterul mitic al personajului lui Negru Vodă, văzut de mulți ca fiind Radu Vodă (1373-1364).

Prima mențiune documentară a localității Amlăș datează din 1309, când e pomenit parohul de Amlăș, în legătură cu unele neînțelegeri bisericești, continuate și în perioada următoare, fapt care evidențiază existența unei comunități umane bine încheagată în regiune. Importanța localității este reliefată și de valoarea ridicată a dijmei plătite episcopiei de la Alba Iulia.

II.6 ÎNTINDEREA TERITORIULUI AMLĂȘAN ÎN VIZIUNEA ISTORICILOR

În ceea ce privește granița Ducatului Amlășului, au existat păreri diferite, exprimate de-a lungul timpului de istorici, îndeosebi în prima jumătate a secolului trecut. Toate opiniile converg în ideea localizării teritoriului amlășan în spațiul Depresiunii Săliște, însă cu extinderi variabile.

- D. Onciu considera „ținutul Amlășului, așezat între țeara Făgărașului și țeara Hațegului”, precum „și o parte limitrofă dincoace de munți, până în valea Lotrului”;

- P.P. Panaitescu consideră că ducatul Amlășului nu trebuia să fie neapărat în continuitate teritorială cu Țara Românească, o mică enclavă feudată în sud-vestul Ardealului cu șase sate românești și un castel de apărare”;

- I. Minea afirma că „nu se poate vorbi de ducatul Amlășului, care n-a existat, ci de ducatul Amlășului și Făgărașului”;

- Nicolae Iorga credea că despre „un ducat de Amlăș și Făgăraș nu poate fi vorba și e mai mult decât îndoielnic că el ar fi avut de fapt acele frumoase sate românești de sub munte în jurul Săliștii”.

- Ioan Moga realizează delimitarea care corespunde cel mai mult cu izvoarele istorice, bazându-se pe o cunoaștere temeinică a realităților politice și sociale din acea perioadă. Astfel pornind de la documente și de la caracterul pastoral al acestor așezări, care constituia una din elementele de specificitate a acestora s-a reușit delimitarea granițelor ducatului Amlășului și a evoluției acestora de-a lungul timpului.

II.7 ORGANIZAREA TERITORIULUI AMLĂȘULUI ÎN PERIOADA SECOLELOR XII-XVII

Cert este că percepția de variabilitate asupra limitelor regiunii este generată și de metamorfozări permanente prin distrucție și reconstrucție la care a fost supus sistemul acestei „țări”.

Prima organizare a acestui teritoriu a fost reprezentată de subordonarea politică față de cetatea Salgo, cu un domeniu format din 9 localități. Cetatea a fost edificată în secolul XII, cu scopul de a fortifica granița sudică și de a controla sașii și românii din zonă. Regele a încercat organizarea unui domeniu al cetății între anii 1322-1366, dar la sfârșitul sec.XIV ea a fost abandonată ca urmare a construcției cetăților de la Turnu Roșu, Lotru și Tâlmăciu care i-au preluat funcțiile strategice.

Începând cu anul 1366, spațiul amlășan devine, până în anul 1453 dependent de Țara Românească. „Teritoriu de peste munți”, el aparține Transilvaniei ocupate de coroana maghiară, și este acordat ca recompensă domnilor munteni cu o politică favorabilă. Teritoriul apare în administrarea domnilor munteni în timpul lui Vladislav Vlaicu (1364-cca 1374), mai cunoscut ca Vlaicu Vodă din piesa

de teatru a lui Alexandru Davila și cuprinde 5 sate: Săliște, Galeș, Valea, Cacova, Sibiel. Începând cu anul 1383 este organizat sub formă de ducat și cuprinde extensiunea sa maximă, fiind alcătuit din 8 localități și reintrând în stăpânirea domnilor munteni din 1389 (sub domnia lui Mircea cel Bătrân).

În 1453 Matei Corvin îl depozitează pe Vladislav II de ducat, urmând ca în 1469 să-l acorde Universității Săsești (organism administrativ, cu atribuții politice, juridice, culturale). Aceasta este cea de-a doua lovitură majoră aplicată sistemului teritorial ancestral format, după cea reprezentată de colonizarea sașilor în sudul Transilvaniei. Se creionează, astfel, un raport centru-periferie, dominat de polul regional Sibiu în detrimentul Amlașului, care devine o simplă localitate dependentă, în timp ce populația românească ocupă o poziție mărginașă.

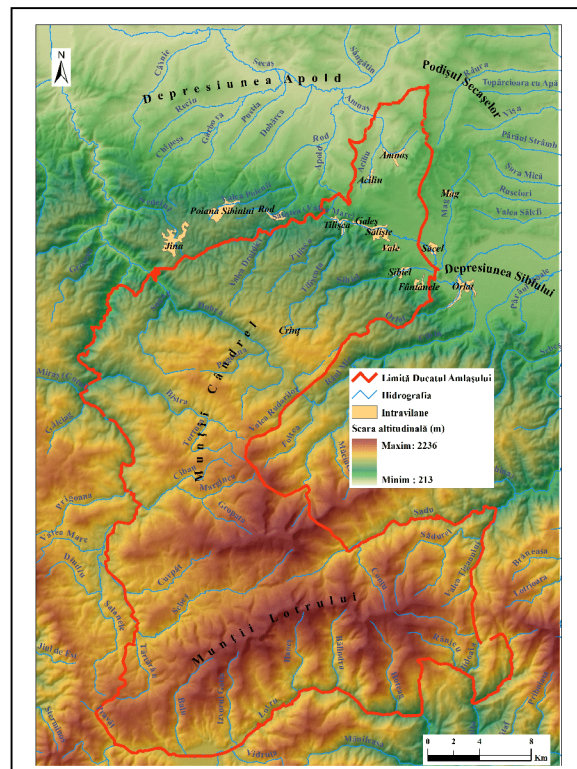

Fig.1 – Ducatul Amlașului în timpul lui Mircea cel Bătrân

Se consolidează, astfel, *Mărginimea Sibiului*, entitate spațială românească, pe baza diferențierilor de ordin cultural, etnic și organizatoric, care include localitățile Țării Amlașului, cu excepția capitalei sale, pe care colonizarea sașilor i-a schimbat caracterul inițial. În același timp, crește rolul polarizator al Săliștei, pe fondul dezvoltării oieritului și meșteșugurilor, care devine centrul districtului (scaunului) Săliște rezultat din destrămarea Țării Amlașului, dar devine și centru de referință al românismului (pe care Amlașul l-a pierdut prin colonizarea sașilor). Scaunul Săliște, deși va fi subordonat Scaunului Sibiu, va păstra, în paralel, instituțiile autohtone românești și vechiul drept. Scaunul Săliște este format din satele depresiunii, la care se adaugă Tilișca, dar va polariza și alte localități românești limitrofe, precum Jina, Poiana Sibiului, Rod, Săcel sau Mag. Dacă urmărim modul în care satele din cuprinsul Țării Amlașului s-au grupat de-a lungul timpului, în perioadele distincte care au marcat evoluția lor, vom observa că singura constantă au constituit-o cele „cinci sate românești” (*quinque villis Olaceis*) la care s-a adăugat ulterior și Tilișca. Metamorfoza spațială și funcțională s-a petrecut astfel la trecerea dintre secolele XV și XVI, când, în ciuda păstrării nucleului Țării Amlașului, s-au schimbat vectorii structurii sistemice. Decăderea localității Amlaș a fost însoțită și de o neglijare a topicului, care este, încet, încet, uitat.

Istoria Scaunul Săliște a fost marcată de numeroase convulsii, presiuni și revolte, generate de tendințele crescute de expansiune și asuprire a românilor exercitate de administrația străină (germană și maghiară). Valorificând însă teritoriul prin îndeletniciri cu valoare economică ridicată, îndeosebi păstorit, care le-a permis prin transumanță și păstrarea legăturilor cu frații de dincolo de munți, românii au reușit să supraviețuiască și să se emancipeze, ținând treji de nădejdea unității naționale realizată la 1 Decembrie 1918, în cetatea Unirii de la Alba Iulia.

II.8 MILITARIZAREA REGIUNII PRIN ÎNFIINȚAREA REGIMENTELOR GRĂNICEREȘTI

În anul 1762, paza „plaiurilor” montane va fi reorganizată și modernizată, prin înființarea regimentelor grănicerești pe teritoriul Transilvaniei. Regimentul I de graniță își avea baza la Orlat, ca și compania a 6-a acestuia, în timp ce la Jina înființa compania a 5-a, celelalte sate nefiind incluse. Acest fapt a făcut ca locuitorii să primească o serie de facilități de la administrația austriacă (îndeosebi statutul de

cetățeni liberi), cu rol însemnat în emanciparea economică, socială și culturală, dar a fost și generator de convulsii sociale, datorită condiției impuse inițial, aceea de a renunța la ortodoxie și trecerea la greco-catolicism.

II.9 ÎNTRE DUALISMUL AUSTRO-UNGAR ȘI MAREA UNIRE DE LA 1918

Între anii 1868 și 1918 Transilvania a fost încorporată părții maghiare a Imperiului Austro-ungar. În această perioadă, s-au intensificat măsurile discriminatorii împotriva românilor, șvabilor, slovacilor, sârbilor, croaților (în Banat) și, spre sfârșitul secolului XIX, chiar a sașilor, datorită unei puternici politici de maghiarizare implementată de autorități, urmând modelele statale și politicile naționale uzuale în acea vreme în Europa (Franța, Germania). Rezistența românilor în regiune s-a făcut simțită permanent, de menționat fiind participarea activă la Revoluția de la 1848 sau mișcarea Memorandistă.

II.10 ȚARA AMLAȘULUI, REVENIREA LA FIRESC. APARTENENȚA ADMINISTRATIVĂ A TERITORIULUI DUPĂ 1918

La încheierea Primului Război Mondial, în contextul prăbușirii Dublei Monarhii, Ungaria își proclamă independența, incluzând în teritoriul său și Transilvania. Românii organizează la data de 1 decembrie 1918 o Adunare Națională la Alba Iulia la care au participat aproximativ 100.000 de persoane, din care peste 8000 proveniți din satele sibiene. Adunarea Națională hotărăște unirea cu România a teritoriilor locuite de români. După realizarea Marii Uniri, schimbarea în bine a vieții locuitorilor se face simțită imediat, și pe fondul mutațiilor de ordin economic, îndeosebi prin concentrarea asupra industrializării.

După al Doilea Război Mondial, cu numeroase victime și din regiune, s-a intrat în regimul comunist, ca a determinat o îndepărtare de obiceiurile și tradițiile străvechi, pe fondul navetismului sau a mutării spre fabricile de la oraș, a îngrădirii proprietății și depersonalizarea, în general, a satului din România.

CAPITOLUL III

III.SISTEMUL REGIONAL

III.1 LIMITELE ACTUALE ALE SISTEMULUI REGIONAL AL ȚĂRII AMLAȘULUI

Limitele politice ale Țării Amlașului au suferit, de-a lungul timpului, modificări importante, putându-se distinge mai multe momente de referință. În urma reformei administrative din anul 1968 se trece la organizarea pe județe, localitățile din acest ținut fiind situate în județul Sibiu, pe teritoriul a cinci unități administrative: comuna Tilișca (cu satele Rod și Tilișca), comuna Orlat (cu Orlat), comuna Poiana Sibiului (cu Poiana Sibiului), comuna Jina (cu Jina) și comuna Săliște (cu Aciliu, Amnaș, Crinț, Galeș, Fântânele, Mag, Săcel, Săliște, Sibiel, Vale), din 2003 devenit oraș.

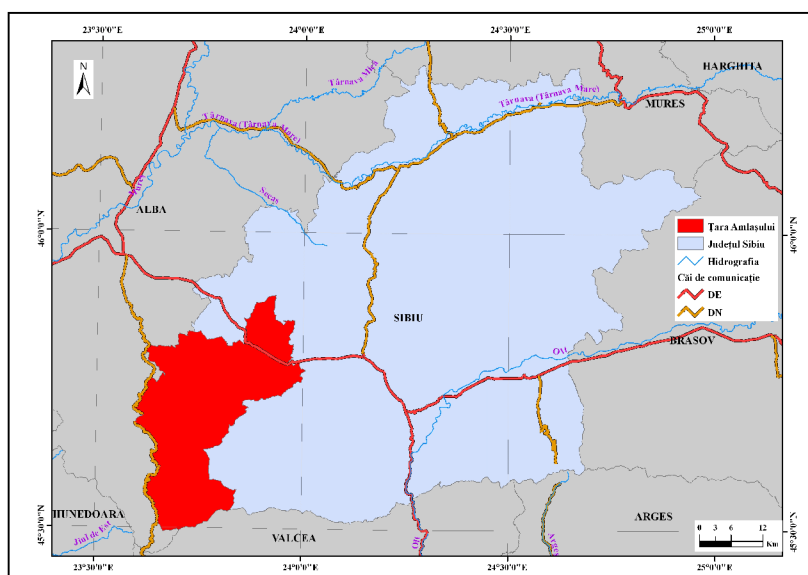

Fig.2 Tara Amlasului. Încadrarea în teritoriu

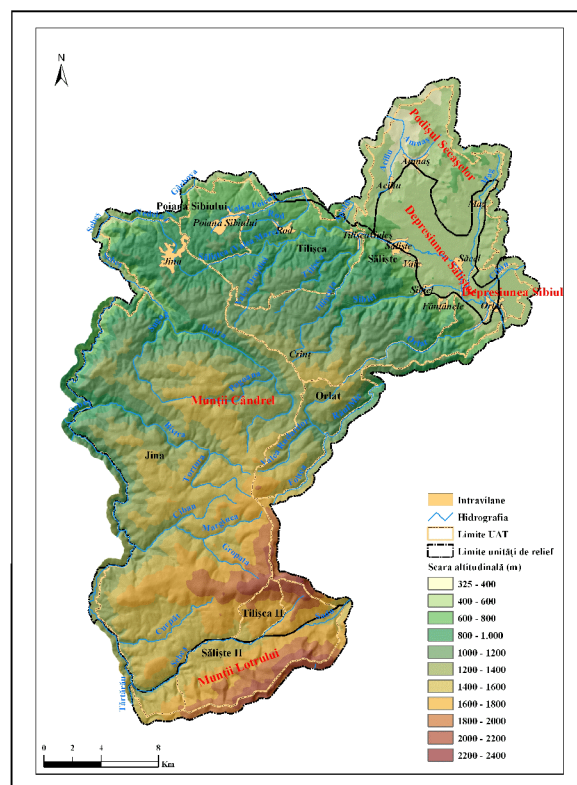
III.2 COMPONENTA DE SUSȚINERE ȘI ROLUL EI ÎN SISTEMUL REGIONAL

Caracteristicile reliefului și riscurile geomorfologice. Analiza componentelor naturale ale sistemului teritorial evidențiază prezența unei varietăți morfologice (cu cele trei trepte caracteristice – montană, piemontană și depresionară, dar și prezența pe o suprafață mai restrânsă a unei unități de podiș), cu posibilități de valorificare complementare de către populație. Astfel, Țara Amlașului se suprapune peste Depresiunea Săliștei, pe care o include în întregime, peste extremitatea sud-vestică a Depresiunii Sibiu și parțial peste Munții Cândrel și Lotrului în sud, în timp ce în nord include o porțiune din Podișul Secașului. Se desfășoară pe mai bine de 1800 m altitudine (de la sub 400 m în nord, până la peste 2200 m în sud - 2244 m în vf. Cândrel și 2242 m în vf. Șteflești), fiind astfel, o întindere foarte variată morfometric, ceea ce a oferit condiții de favorabilitate pentru o serie de activități economice și, drept urmare, a fost populată din cele mai vechi timpuri.

Riscurile geomorfice reprezintă totalitatea amenințărilor datorate proceselor interne și externe care conduc la modificarea caracteristicilor suprafeței terestre. În această regiune riscurile geomorfice sunt date mai ales de instabilitatea versanților. Fenomenele de risc de care trebuie să ținem seama în regiune sunt: alunecările de teren, pseudosolifluxiuni, ravenație, torențialitate, inundații, procesele de mișcare în masă (alunecări, surpări, curgeri de noroi) și eroziune torențială.

Rolul climei în umanizarea regiunii și riscurile climatice actuale. Condițiile climatice, prin favorabilitatea (îndeosebi în spațiile mai joase, depresionare) sau, din contră, constrângerile (în spațiul montan) pe care le impun populației, au acționat și asupra locuitorilor din această regiune, impunând un mod de viață specific. Astfel, a existat un dualism al locuirii, un transfer permanent între vetrele satelor așezate în zonele depresionare, favorabile unei palete largi de culturi agricole, și colibele din spațiul montan, cu pajiști întinse, favorabil creșterii animalelor. Tocmai în complementaritatea condițiilor naturale constă complexitatea activităților umane din regiune, și, drept consecință logică, acumulările materiale realizate de locuitorii acestui spațiu.

Fig.3 – Țara Amlașului. Harta unităților de relief

Sub aspect climatic, în spațiul în care se desfășoară Țara Amlașului apar, pe fondul climatului temperat-continental cu influențe oceanice, o serie de nuanțe determinate de altitudine, de prezența arealului montan, configurația reliefului. Astfel în zonele nordice apare un climat de dealuri și culoar, iar în sud unul specific spațiului montan. În ciuda faptului că Țara Amlașului ocupă un teritoriu situat la o altitudine ridicată, clima este favorabilă dezvoltării vieții umane, chiar în sectorul montan condițiile climatice sunt mai blânde decât în arealele similare din alte regiuni ale țării, fiind sub influența maselor de aer vestice și nord-vestice umede și mai calde, ceea ce determină o diminuare a continentalismului. Datorită faptului că în cuprinsul regiunii nu există nicio stație meteorologică, pentru redarea mai detaliată a caracteristicilor climatice s-au folosit și datele de la cele 2 stații situate în vecinătate, cele de la Sibiu și de la Păltiniș. Datele preluate de la stația meteorologică de la Sibiu pot fi luate în considerare ca valabile pentru spațiul depresionar al Țării Amlașului, în timp ce stația de la Păltiniș ne oferă o imagine despre condițiile climatice specifice spațiului montan al regiunii.

Riscul climatic se manifestă în regiunea Țării Amlașului prin fenomenele ce nu prezintă intensități sau frecvențe deosebite: grindină (cu efecte asupra agriculturii, transportului rutier), oraje și prezența ceții (ambele asupra activităților de transport) în arealul depresionar și prin fenomenele de formare a ceții și a depunerilor de gheață (asupra practicării sporturilor de iarnă) pentru cel montan.

Resursele de apă au reprezentat un element de favorabilitate pentru populația regiunii prin asigurarea apei potabile (inclusiv pentru animale), prin susținerea industriilor populare tradiționale (morărit, producerea uleiului, piuăritul și vâltoritul, prelucrarea lemnului în joagăre), prin bogăția piscicolă, iar în prezent prin atractivitatea turistică.

Apele subterane din spațiul montan sunt omniprezente în fisurile rocilor cristaline și depozitele sedimentare și apar la zi sub formă de izvoare puternice, unele amenajate sub formă de șipote. În spațiile mai joase, pânză freatică este situată la adâncimi de 2-5 m, în depozite grosiere fluvio-lacustre, având de cele mai multe ori suport de marnoargile pontice, ceea ce explică duritatea mare a apei în fântâni (Constantin Vonica, 2000). În zona piemontană adâncimea apei freatică depășește 10 m, în fruntea glacisurilor ce colmatează lunca făcându-și apariția la zi, ceea ce determină înmlăștiniri, cele mai multe drenate și utilizate ca fânețe și pășuni sau chiar piscicultură.

Rețeaua hidrografică este reprezentată de râuri scurte și repezi, specifice spațiului montan, cu maxime de primăvară, făcând parte din bazinele Mureșului și Oltului. Cele din zona vestică sunt adunate de Sebeș, râu care a reprezentat limita fostului ducat pe o porțiune însemnată în partea de vest, iar cele din est de Sadu și Cibin. Aceste 3 râuri străbat pe o porțiune scurtă sau marginală Țara Amlașului, astfel încât principalul râu încorporat regiunii, pe care o străbate pe toată lungimea sa este Râul Negru, afluent al Cibinului. El își adună apele în preajma Jinei (unde se numește Luncuța) și apoi străbate localitățile Rod, Tilișca, Galeș, Săliște și Săcel.

Lacurile sunt reduse ca număr în regiune și sunt exclusiv de natură artificială: complexul de iazuri piscicole situate în zona joasă, pe Mag, inaugurat în 1985, și iazul piscicol situat în apropiere de Orlat, pe partea dreaptă a Cibinului, dat în folosință în anul 1986, format în excavațiile unei balastiere.

Solurile prezintă diferențieri pe întinderea acestei regiuni, datorită varietății orografice, geologice, climatice și de vegetație, dar și a activităților antropice. Astfel, în lunci (Râul Negru) sunt prezente în principal solurile aluviale, gleice, în spațiul piemontan cernoziomurile cambice tipice, moderat levigate și cambice tipice freatic-umede, în timp ce solurile brune luvice apar în sectorul colinar. În spațiile unde apa bălțește apar lăcoviștele. Pe versanții mai înclinați apar pseudorendzinele (pe depozite argilo-marnoase de carbonat de calciu).

În zonele mai înalte sunt prezente podzolurile argiloiluviale (sub pădurea de fag și amestec), cu aciditate care se accentuează pe măsură creșterii ponderii molidului. Pe pantele mai accentuate și la limita superioară a pădurii domină podzolurile scheletice foarte acide și litosolurile, iar pe cele cu pantă slabă apar soluri pseudogleizate.

Potențialul biogeografic, strâns legate de condițiile orografice, reliefează productivitatea naturală a sistemului regional și prezintă binecunoscuta etajare a vegetației (de la gorunetele Podișului Secașelor, făgetele și coniferele Munților Cândrel și Lotru, la pajiștile alpine) cu variatele elementele faunistice aferente. Întinzându-se în prezent pe mai bine de 30% din suprafața totală a regiunii, pășunile și fânețele au susținut activitatea tradițională principală a locuitorilor, păstoritul, care a asigurat continuitatea viețuirii românilor în acest spațiu, dar, datorită fenomenului transhumant păstrarea permanentelor legături cu frații de dincolo de Carpați.

Larga extindere a vegetației forestiere (53% din suprafața totală a regiunii), a avut un rol de adăpost al populației și a stat la baza celei de-a doua ocupații tradiționale a locuitorilor regiunii, pădurăritul, oferind materie primă pentru construcția de locuințe, adăposturi pentru animale, pentru confecționarea uneltelor agricole, pentru încălzire, iar apoi reprezentând și o bogată resursă exploatabilă economic.

Starea mediului este analizată pentru a putea scoate în evidență modul de conservare a componentelor naturale ale spațiului Țării Amlașului sub presiunea crescândă a acțiunilor factorului antropic. Analizând calitatea aerului, solului și apei, gestiunea deșeurilor și prezența ariilor protejate se poate afirma că Țara Amlașului este o regiune ecologică, fără un impact deosebit al aspectelor negative.

III.3 COMPONENTA DE ACȚIUNE ȘI INTERACȚIUNE. PARTICULARITĂȚI GEODEMOGRAFICE ÎN ȚARA AMLAȘULUI

Condițiile oferite de componenta de susținere a sistemului, prin favorabilitatea cadrului climatic și biopedogeografic au determinat o străveche și permanentă locuire în spațiul cuprins între limitele Țării Amlașului a populațiilor predacice, dacice, dac-romane și apoi românești, lucru evidențiat de numeroasele descoperiri arheologice. Nici chiar spațiul montan, care deține o pondere importantă în suprafața regiunii, nu a reprezentat un obstacol de netrecut în calea expansiunii umane, fiind o zonă cu o populație importantă, datorită faptului că sunt „munți masivi cu poduri întinse ca masa pe distanțe enorme [...] bogați în pășuni și izvoare abundente chiar până la vârf” (Nicolae Dragomir, 1938), astfel încât sunt „de departe cei mai locuiți dintre toți munții care compun acest versant în întreaga lui desfășurare de la Caransebeș la Întorsura Buzăului” (Conea, Badea, 2004).

Populația reprezintă cea mai importantă resursă a unui teritoriu prin faptul că poate să genereze producție și consum și prin dinamica și capacitățile de transformare a mediului înconjurător. Cunoașterea datelor demografice și analiza acestora constituie instrumente esențiale în acțiunile care vizează dezvoltarea durabilă a societății, prin intervenția asupra sectoarelor deficitare și încurajarea celor care prezintă potențial. Analiza a urmărit cantitativ și calitativ populația Țării Amlașului, la nivel de regiune, insistându-se, însă și asupra particularităților la nivel de unitate administrativ teritorială și chiar de localitate. Pe baza acestor date, se pot identifica, pe cale inductivă, efectele anumitor fenomene prezente și trecute, iar pe cale deductivă, se poate descifra cauzalitatea proceselor cu reverberație în stabilitatea demografică a regiunii.

Redarea evoluției numerice a populației, a structurii etnice și confesionale s-a făcut pe baza informațiilor demografice obținute începând cu secolul al XVIII-lea, utilizând conscrierile fiscale și a continuat cu datele furnizate de recensămintele secolelor al XIX-lea și al XX-lea și de cele oferite de DJS Sibiu.

Scăderea numărului de locuitori al regiunii, de la maximul de 26 856, atins în anul 1857, la 17350 în 2010 a avut o multitudine de cauze, între care declinul păstoritului, migrațiile transcarpatice, scăderea sporului natural, exodul rural. Această scădere de 35,4% este caracteristică Țării Amnașului, ca reliefare a condițiilor dificile în care aceasta a evoluat, “țările” fiind recunoscute, în general, pentru constanța efectivului demografic de-a lungul timpului. Singurele localități în care s-a înregistrat o creștere a populației în ultimii 160 de ani sunt Jina (1846 locuitori la 1850 și 4075 în 2010), Orlat (1846 la 1850 și 3206 în 2010), datorită militarizării lor, însoțită de avantaje sociale și teritoriale și Mag, unde creșterea este mai atenuată (401-439), și se datorează sporului natural înregistrat de populația de etnie țigănească, majoritară.

Analiza *structurii etnice* scoate în evidență preponderența covârșitoare a populației românești. Omogenitatea etnică din prezentul Țării Amlașului (în 11 din cele 14 localități românii dețin peste 98% din populație) este o caracteristică a regiunii care s-a perpetuat de-a lungul istoriei, în ciuda nenumăratelor încercări menite să o spargă. Excepțiile au fost reprezentate de Amlaș, unde germanii reprezentau 81% în anul 1941, dar a căror pondere a scăzut după al II-lea război mondial ca urmare a cunoscutului exod al populației germane, în prezent reprezentând doar 6%. O altă situație aparte este cea a satului Mag, unde populația țigănească reprezintă 63%, sporul natural specific răsturnând în doar câteva decenii structura etnică a localității.

Ca și în cazul structurii etnice, analiza populației pe *grupuri confesionale* scoate în evidență omogenitatea regiunii, cu preponderența ortodocșilor de-a lungul întregii istorii a acestui spațiu, lucru dovedit de date oficiale pentru perioada ultimilor 150 de ani, care reprezintă intervalul de timp „monitorizat” de recensăminte. Se observă că în întreaga regiune, ponderea ortodocșilor s-a menținut la un nivel ridicat, fără să coboare decât ușor sub 85% în acest interval de timp. Și aici, încercările de convertire au fost nenumărate, ajungându-se să le fie oferite o serie de avantaje celor care renunțau la religia ortodoxă, elocventă fiind situația regimentelor de graniță, care nu puteau încorpora în prima fază decât „uniți”. Acest lucru este elocvent la Orlatului, sediul Regimentului I Român de graniță, comună militarizată care „trebuia” să cuprindă neortodocși, greco-catolicismul fiind îmbrățișat de majoritatea locuitorilor (în jur de 90% între 1850 și 1910). După Marea Unire de la 1918, românii orlățeni s-au întors treptat la credința ortodoxă, astfel că în prezent ortodocșii reprezintă peste 99% din populația comunei. O altă excepție privind confesiunea locuitorilor în raport cu restul regiunii este cea a satului Amnaș, locuit în

trecut preponderent de sași, de religie evanghelică. Evoluția structurii confesionale a acestei localități este strâns legată de cea etnică, plecarea masivă a sașilor după Al Doilea Război Mondial, având ca efect scăderea populației de religie evanghelică de la valori cuprinse între 73-77% (între 1850-1910) la 0,12% (2002).

Analiza distribuției spațiale a populației, structura pe grupe de vârste și sexe, nivelul de instruire, structura ocupațională și dinamica naturală și migratorie completează radiografia din punct de vedere demografic a regiunii.

Disfuncționalitățile și riscurile demografice Îmbătrânirea demografică manifestată prin creșterea raportului de dependență economică, tradusă în practică prin intensificarea presiunii asupra populației active, scăderea populației rurale pe fondul exodului spre centrele urbane situate în exteriorul regiunii (îndeosebi Sibiu), și în condițiile declinului activităților economice tradiționale (păstoritul), fenomenul migratoriu, reducerea natalității sunt principalele deficiențe demografice ale regiunii.

III.4 SISTEMUL DE AȘEZĂRI

Acest spațiu locuit din cele mai vechi timpuri, înfățișează un exemplu tipic de legătură strânsă cu muntele, îndeosebi în sectorul mărginean. Locuitorii au valorificat din vechime resursele oferite de munți, punând bazele unei remarcabile și originale vieți pastorale, și a unui comerț intens cu produsele obținute, extins și în țările vecine, contribuind astfel la unitatea limbii, neamului și culturii poporului român. Această interacțiune dintre om și mediu este reflectată în structura și repartitia teritorială a tipurilor de așezări, dar și în organizarea gospodăriilor.

Vechimea așezărilor din Țara Amlașului este dovedită de o serie de descoperiri arheologice, care atestă existența unei populații sedentare încă din cele mai vechi timpuri. Bogatele dovezi ale locuirii străvechi includ urme de așezări încă din epoca bronzului, așa cum este cea aparținând culturii Wittenberg, din 1550-1300 IHR, dispusă în zona cetății medievale de la Tilișca (de pe Dealul „Cetate”). Din prima vârstă a fierului, Hallstatt, ne-au parvenit urme de locuire pe Dealul Cățanaș, tot lângă Tilișca. Tot aici, perioada antică este consistent reprezentată de ruinele cetății dacice, centrul unei așezări cu funcții multiple, ceea ce face din zona localității Tilișca cadrul existenței, începând din mileniul II IHR, a unei comunități umane sedentare permanente. Existența așezărilor din perioada romană este modest reprezentată pe teritoriul regiunii (sarcofag de gresie descoperit la Amlaș, monede) deși spațiile din jur abundă de așa numitele *villae rusticae*. După perioada migrațiilor, în care slavii sunt asimilați de autohtoni, apar primele mărturii scrise ale existenței așezărilor, dispuse, la gura pâraielor de munte sau pe conurile de dejecție ale acestora (Lupu, N, Popa D, 1990). Astfel, în perioada secolelor XIV-XVI sunt menționate documentar toate localitățile regiunii.

Actualmente, Țara Amlașului este situată în întregime în județul Sibiu, în partea de SV și cuprinde 14 așezări, administrate de un oraș și 4 centre de comună. Localitățile regiunii fac parte din trei categorii ale ierarhiei naționale: rangul 3 (Săliște), rangul 4 (centrele de comună) și rangul 5 (celelalte sate)

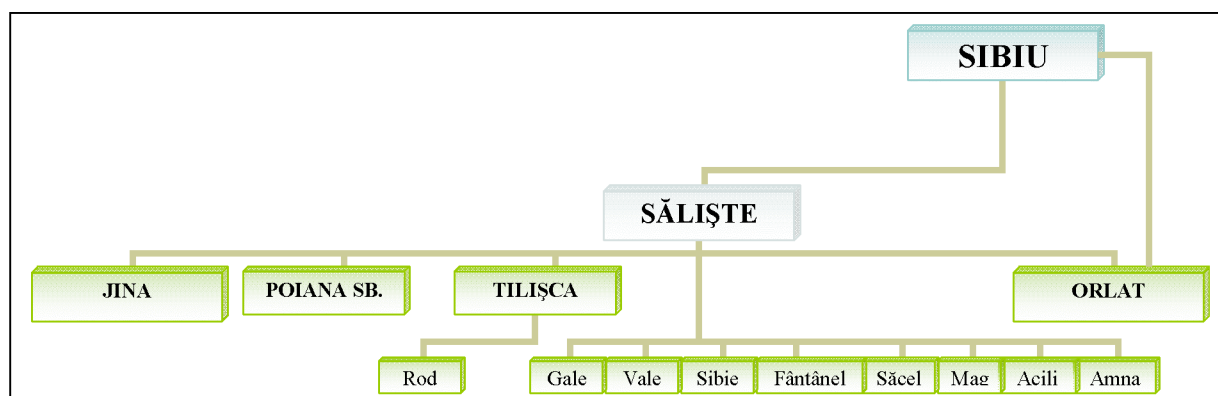

Fig.4 – Țara Amlașului. Rețeaua de așezări

Importantă este structura satelor pe două nivele – un nivel altitudinal inferior (vetrele localităților, compacte) și un nivel altitudinal superior (format din construcțiile folosite pentru creșterea animalelor, așa numite “colibe”, răsfirate). La Jina există chiar 3 astfel de nivele, cu 2 folosite pentru colibe.

Tipologia așezărilor folosește diferite criterii pentru clasificarea localităților:

- după dimensiunea demografică: așezări rurale mici (sub 500 locuitori: Amnaș, Galeș, Fântânele, Sibiel, Vale, Mag, Rod), așezări rurale de dimensiuni medii (Săcel, Tilișca), așezări rurale mari (peste 1500 locuitori: Poiana Sibiu, Orlat) și foarte mari (Jina, cu peste 4000 locuitori), așezări urbane foarte mici (Săliște);
- după structura vetrei: caracteristic regiunii este prezența satelor adunate, cu case lipite unele de altele, asemănătoare așezărilor săsești, dar și dispunerea pe 2 sau chiar 3 nivele (Jina);
- după textură: neregulate (majoritatea), dar și liniare (Tilișca, Sibiel);
- după funcții: predominant agricole cu profile de creștere a animalelor (sectorul montan și de contact), cerealiere (cele depresionare), dar și meșteșugăresc sau industrial (Săliște);
- după distribuția spațială: au fost luați în considerare 8 indicatori (densitatea așezărilor, densitatea așezărilor convenționale (d.a.c), coeficientul de arealitate (c.a.), distanța medie dintre două așezări (d.m.), indicele de concentrare, indicele de dispersie (Id), indicele de centralitate, potențialul de polarizare (Pp);

Disfuncționalitățile sistemului de așezări:

- Gradul de urbanizare redus – singurul oraș Săliște (2830 locuitori) ceea ce reprezintă mai puțin de jumătate din numărul total al locuitorilor unității administrative (5795 locuitori). Este necesară susținerea diversificării serviciilor oferite de Săliște, astfel încât să-și poată consolida poziția în rețeaua de așezări din această parte a țării oferind locuitorilor regiunii soluții la problemele cotidiene;
- Ponderea ridicată a localităților mici (sub 500 de locuitori – 8 așezări), lipsite de servicii elementare;
- Răspândirea inegală în teritoriu a așezărilor, cu suprafețe întinse fără localități (zona montană); densitatea medie a așezărilor este de 2,07 loc./kmp față de 5,06 la nivel național;

Tabelul 1 . Distribuția spațială a așezărilor

UAT	Suprafața totală (kmp)	Număr așezări	Densitatea așezărilor (așezări/100kmp)	d.a.c.	a (kmp/așezare)	d.m. (km)	Id	Pp
Săliște	226,78	9	3,97	2,03	25,20	5,02	4,09	21,23
Jina	315,66	1	0,32	1,03	315,66	-	0	0
Orlat	59,02	1	1,69	4,41	59,02	-	0	0
Poiana Sb.	23,47	1	4,26	9,49	23,47	-	0	0
Tilișca	52,77	2	3,79	2,51	26,39	5,14	0,28	0,74
Țara Amlășului	677,70	14	2,07	2,07	48,41	6,96	-	-

- Echiparea tehnico-edilitară deficitară
- Schimbarea aspectului tradițional al așezărilor - alterarea arhitecturii tradiționale cu efecte negative asupra activităților turistice, prin construcții moderne, după același tipar arhitectonic ca în oricare alt colț al țării.

Patrimoniul construit al Țării Amlășului este rezultatul devenirii în timp a așezărilor și a locuitorilor prin preocupările și activitățile lor și reflectă nivelul de dezvoltare economică, socială și culturală a regiunii în diferite perioade de timp. Totodată, un patrimoniu construit valoros poate constitui o bază de susținere pentru dezvoltarea regiunii, îndeosebi prin atractivitatea turistică pe care o poate susține.

Tabelul 2 . Patrimoniul construit al Țării Amlașului

Oraș sau comună/ Tipul monumentului istoric	Monumente istorice cu valoare culturală națională și universală - Categoria A			Monumente istorice cu valoare culturală locală - Categoria B			Total
	monumente	ansambluri	situri	monumente	ansambluri	situri	
Săliște	4	1	-	16	1	2	24
Jina	-	-	-	2	-	-	2
Poiana Sibiului	-	-	-	3	1	-	4
Tilișca	-	-	-	7	-	-	7
Orlat	3	-	1	5	1	1	11
TOTAL	7	1	1	33	3	3	48

CAPITOLUL IV

IV. COORDONATELE ECONOMICO-SOCIALE ALE REGIUNII

IV.1 AGRICULTURA ȘI PĂSTORITUL

Disponerea teritoriului regiunii, la contactul dintre spațiul montan și cel depresionar a constituit un element decisiv în dezvoltarea anumitor ocupații agricole, favorabilitatea pentru creșterea animalelor fiind valorificată din cele mai vechi timpuri, în timp ce necesitatea produselor agricole a impus populației cultivarea soiurilor care se pretează cel mai bine condițiilor climatice din acest spațiu.

Agricultura, cu cele două ramuri ale sale (creșterea animalelor și cultivarea plantelor) a reprezentat dintotdeauna principala activitate a locuitorilor acestei regiuni, ponderea populației care activează în acest sector păstrându-se foarte ridicată până astăzi, când reprezintă 54% din totalul populației active.

Datorită condițiilor impuse de relief, locuitorii regiunii au practicat și practică o agricultură montană și submontană, reprezentând mai multe subforme ale agriculturii pe tarlale. Interesantă este, de asemenea, împărțirea hotarului unei localități, realizate în trecut, în două părți, denumite Câmpul Mare și Câmpul Mic la Orlat, Vale, Șesul Mare și Șesul Mic la Săliște sau Hotarul de Sus, Hotarul de Jos la Jina., folosite pentru alternarea culturilor încă din secolul al XIII-lea. În acest fel se urmărea asigurarea condițiilor atât pentru agricultură cât și pentru creșterea animalelor; acest sistem însă a fost abandonat în prezent, fiecare cultivator realizându-și singur alternarea culturilor.

Structura fondului funciar scoate în evidență nivelul resurselor naturale, pe baza ei putându-se deduce cu ușurință și ponderea fiecărei ramuri agricole în ocupațiile locuitorilor, dar și problemele cu care se confruntă economia locală, și, mergând mai departe, acțiunile care trebuie întreprinse pentru remedierea lor.

Dintre terenurile agricole, ponderea cea mai însemnată o au pășunile și fânețele (împreună dețin 84%, ceea ce explică puternica dezvoltare a păstoritului, în Poiana Sibiului și Jina ele având o pondere de peste 95% din suprafața agricolă), urmate de terenurile arabile (15%, cu valori situate sub 4% la Jina și Poiana Sibiului), celelalte tipuri de terenuri agricole (vii, livezi) având o extindere foarte scăzută, de sub 1%. Doar la Săliște suprafețele arabile dețin o pondere mai însemnată, de 28,7% din terenurile agricole, fiind singura unitate administrativă din zonă unde apar și suprafețe mai extinse cultivate cu cereale, viță-de-vie și pomi fructiferi.

Pondere redusă au suprafețele ocupate cu livezi (0,41% din totalul suprafețelor agricole) și vii (0,38%), având un caracter neunitar, adesea suprapunându-se peste fânețe, rezultând un mozaic specific.

Datorită întinderii teritoriului Țării Amlașului atât în spațiul montan, cât și în zonele nordice, mai joase, se observă o diferențiere clară între tipurile de culturi agricole pe cele două areale. Ca urmare, în partea nordică, pe teritoriile administrate de Săliște și Orlat predomină cerealele, iar în cele nordice, se cultivă doar plantele mai rezistente la frig, îndeosebi cartoful.

Păstoritul Așezarea geografică a făcut din acest spațiu un leagăn al păstoritului românesc. Munții cu culmi ondulate, bogați în pășuni și surse de apă au creat condițiile practicării păstoritului din cele mai vechi timpuri. Această îndeletnicire, cu largă extensiune și importanță primordială în economia majorității localităților care alcătuiesc Țara Amlașului, își are începuturile pierdute în negura timpului (cu dovezi ale practicării încă din perioada dacică).

De-a lungul timpului, păstoritul a cunoscut trei forme, influențate și determinate de factori interni (creșterea populației și a numărului de animale cu impact și asupra calității pășunilor) și externi (confiscarea unor munți, constrângeri economice):

- *păstorit sedentar*, ca primă formă, realizat prin pășunatul pe hotarul satului de către locuitorii care dețineau mai puține oi și aveau și alte îndeletniciri (vara erau formate turme din aceste oi și duse în munte, iar iarna erau îngrijite alături de celelalte animale);
- *păstoritul pendulatoriu*, prin care proprietarii de oi le dădeau în grija unui număr restrâns de ciobani, pentru a le purta între sat și spațiul montan, iar apoi, ca urmare a unui cumul de factori și în alte regiuni, mai îndepărtate;
- *păstorit transhumant*, desfășurat în regiuni îndepărtate, pe perioade lungi de timp.

Constrângerile la care au fost supuși românii din acest spațiu odată cu colonizarea sașilor, printr-o serie de privilegii acordate noilor veniți care vizau și intrarea în posesia unor munți ai regiunii au determinat schimbări în viața pastorală a autohtonilor. Astfel, s-a încercat extinderea pășunilor prin defrișare, dar mai ales căutarea de locuri pentru pășunat în alte părți, ajungându-se astfel la practicarea transumanței. Aceasta este considerată „o fază avansată a păstoritului”, „una din formele cele mai complexe” ale economiei pastorale. (Constantinescu, Mircești, 1976). Reprezintă, așadar, o soluție ingenioasă de intensificare a păstoritului, deficitului de masă vegetală utilizată pentru stabulație fiind asigurat prin transferul în alte teritorii, mai favorabile climatic (Podișul Transilvaniei, Valea Mureșului, Banat, Dobrogea, Bulgaria, Basarabia, Crimeea, Caucaz, Bugeac, pusta ungară). Este o ocupație ancestrală înscrisă în structura intimă a spațiului arhitipal carpatic, perfecționată de-a lungul secolelor, permițând rezistența populației la presiunile externe și, în același timp, alimentând emanciparea ei, precum și păstrarea legăturilor permanente cu românii de la sud de Carpați.

Transhumanța atinge apogeul său la mijlocul secolului al XIX-lea, după care se restrânge ca urmare a unui cumul de factori: Pacea de la Adrianopol (1829), prin care s-a rentabilizat agricultura în Principate, realizarea de împrumuturi ale țăranilor munteni în perioada 1860-1870, ceea ce determină împărțirea moșiilor și chiar a pădurilor, iarna grea de la 1875 care decimează oile care se aflau aici la iernat, interzicerea de cătra Bulgaria, la 1879, a trecerii oilor pe la Rusciuc, închiderea vămii cu Țara Românească de către Ungaria între 1876 și 1900, ca urmare a războiului economic între cele două țări, stabilirea unor cote ridicate în produse. Declinul continuă și în secolul al XX-lea din cauza angajării ciobanilor din regiune în cadrul CAP-urilor și IAS-urilor începând cu anii '60, în toate colțurile țării (Crișana, Banat, Dobrogea, Bărăgan), unde și-au dus și animalele, a schimbării comportamentului social al populației, a condiționărilor impuse de politicile centrale, a mutațiilor survenite în gestiunea pământurilor.

IV.2 INDUSTRIA

Spiritul antreprenorial al populației, căile de comunicație de importanță majoră care traversează zona și poziția geografică au favorizat dezvoltarea economică a regiunii.

Meșteșugurile (fierărit, olărit, prelucrarea lemnului, rotărit, dogărit, cojocărit, curelărit, opincărit, cizmărit) și industria populară (morărit, fabricarea uleiului, prelucrarea fibrelor și țesăturilor, prelucrarea lemnului) au fost foarte bine reprezentate în regiune de-a lungul timpului. Ele se află pe cale de dispariție în prezent, datorită invaziei produselor industriale.

În perioada comunistă s-a încercat dezvoltarea industrială a zonei, îndeosebi a localității Săliște prin construirea unor obiective, cum sunt: fabrica de marochinărie, un atelier al Întreprinderii de Utilaje și Piese de Schimb din Sibiu, Secția de Țesut Covoare, Secția de țesătorie mecanică și confecții, Centru de Colectare a Laptelui.

La Orlat funcționează fabrica „Orlatex”, continuatoarea fabricii textile înființate la 1850, care în prezent produce o gamă variată de pături, având un număr de 70 de angajați.

În regiune, populația ocupată în industrie reprezintă 19,5% din populația ocupată și 18% din cea activă. În unele unități administrative, Poiana Sibiului, Jina și Tilișca, industria lipsește în totalitate.

IV.3 SILVICULTURA

Extinsă pe 53% din suprafața regiunii, pădurea reprezintă o importantă resursă naturală, cu multiple valorificări: exploatarea masei lemnoase (cu respectarea normelor care să asigure regenerarea), întrebuințarea fructelor de pădure și a ciupercilor.

Exploatarea lemnului este o activitate tradițională în regiunea Țării Amlașului, practică încă din antichitate, favorizată de întinderea străveche a pădurii în acest spațiu, pomenită încă din secolul al XIII-lea ca pădure a românilor (*silva Blachorum*). Pădurăritul a cunoscut aceleași forme de exploatare ca și în alte regiuni cu păduri întinse: lemnăritul, jogăritul, plutăritul, căraușitul, etc. S-a desfășurat în paralel cu celelalte activități tradiționale (păstoritul și cultivarea plantelor), independent în fiecare gospodărie.

IV.4 POTENȚIALUL TURISTIC ȘI VALORIFICAREA LUI

Țara Amlașului prezintă un potențial turistic deosebit, atât natural (complex de unități montane, depresiuni submontane, culoare, cu vârfuri și creste, platforme extinse, versanți abrupti, cu valoarea peisagistică, potențial climatic și bioclimatic, hidrografic, biogeografic), dar, ca urmare a unei lungi și bogate deveniri istorice și un prețios potențial antropic (vestigii arheologice geto-dacice, romane, obiective istorico-culturale din Evul Mediu, obiective culturale religioase, culturale, precum și patrimoniul aparținând civilizației și culturii tradiționale rurale). Așadar, Țara Amlașului reprezintă o regiune turistică importantă datorită posibilităților pe care le oferă pentru practicarea tuturor tipurilor de turism (de recreere și agrement, de îngrijire a sănătății, cultural și polivalent), și a mai multor forme, dar îndeosebi a turismului rural, agroturismului, ecoturismului. În ultimul timp, în localitățile din Țara Amlașului, dar îndeosebi în cele care fac parte din Mărginimea Sibiului s-au înființat un număr însemnat de pensiuni turistice (50), concentrate îndeosebi la Sibiul (40). Din păcate, încă nu există nicio pensiune agroturistică la nivelul regiunii, singurele din Mărginimea Sibiului funcționând la Rășinari și Tâlmăciu.

Ca specializare de viitor, zona montană este favorabilă turismului recreativ, cu multiple componente (pescuit, vânătoare, drumeție, alpinism), această zonă aflându-se sub incidența turismului de tranzit, în cadrul regiunii turistice a Carpaților Meridionali (Cocșan, P. – 1997).

IV.5 COMERȚUL ȘI SERVICIILE ÎN ȚARA AMLAȘULUI

Analizând ponderea populației salariate în activități de comerț din totalul populației ocupate, observăm valori ridicate, situate peste media județului Sibiu în regiunea analizată (22,92% față de 15,76%), cu o valoare extremă la Tilișca, de peste 56%, unde și numărul persoanelor ocupate este redus, ceea ce subliniază faptul că activitățile comerciale sunt nelipsite din toate așezările, chiar cele fără o importantă dezvoltare economică. Populația ocupată în celelalte domenii ale serviciilor reprezintă 29,21% din totalul populației ocupate, valoare situată peste media județului, care este 24,21%. O situație aparte este la Jina, unde frappează ponderea foarte ridicată a persoanelor ocupate în sectorul educațional (peste 33%), de transport (peste 20%) și chiar administrație (12,71%).

IV.6 INFRASTRUCTURA TEHNICĂ A TERITORIULUI

Căilor de comunicație sunt reprezentate în regiune de rețeaua rutieră DN1 și E68 (care urmărește depresiunile sudice), E81 (de la Alba Iulia spre Sibiu și apoi de-a lungul Văii Oltului), la care se adaugă o serie de drumuri secundare și forestiere, rețeaua feroviară – magistrala a II-a (București-Arad-Curtici), 6 localități ale regiunii având stație de cale ferată: Sibiul, Săcel, Săliște, Aciliu, Orlat și Tilișca.

Din analiza alimentării cu apă potabilă și canalizarea, alimentării cu energie electrică, cu gaz metan, se pot desprinde următoarele probleme în regiune:

- a) sub 40% din locuințe sunt alimentate cu apă (cu doar 10% în Jina);
- b) slabă dezvoltare a rețelelor de canalizare (doar în Săliște și Orlat);
- c) mai există 248 locuințe (4%) neracordate la rețeaua electrică;

- d) doar 23% din locuințe dispun de băi;
- e) inexistența un sistem de termoficare centralizat;
- f) randament scăzut al termoficării de tip individual;
- g) inexistența alimentării cu gaz;
- h) necontrolarea calității apei;
- i) lipsa epurării biologice a apelor uzate.

IV.7 ÎNVĂȚĂMÂNTUL ȘI OCROTIREA SĂNĂTĂȚII

Învățământul a reprezentat o prioritate pentru locuitorii Țării Amlașului și în special pentru sălișteni, înclinația lor pentru cultură și carte materializându-se încă din trecutul îndepărtat prin construcția și susținerea școlilor. Învățământul săliștean, cu școli a căror existență este dovedită de documente încă de la începutul secolului al XVII – lea, în prezent reprezentată la nivel primar, gimnazial, liceal și postliceal, a oferit țării o serie întreaga de oameni iluștrii, între care și șase membri ai Academiei Române, contribuind astfel la dezvoltarea științei, tehnici, culturii românești.

Ocrotirea sănătății este realizată printr-un sistem de unități format din dispensare medicale (prezente în fiecare unitate administrativă), cabinete stomatologice și farmacii. Se remarcă slaba deservire cu servicii sanitare a regiunii (nu există spital, 1 medic la 1451 persoane, 1 stomatolog la 3400, 1 farmacist la 5800).

CAPITOLUL V

V.ȚARA CA SPAȚIU MENTAL

V.1 CONTURAREA ȘI EVOLUȚIA SPAȚIULUI MENTAL AL ȚĂRII AMLAȘULUI

„Spațiul mental, prin conexiunea intimă dintre om și loc, devine o entitate indestructibilă, un agregat teritorial unde natura și omul se interferează până la nivelul celor mai intime interrelații” (P. Cocean, 2004-2005). În coturarea acestora un rol decisiv l-a avut prezența lanțului muntos carpatic care, pentru români, nu a constituit un obstacol de netrecut, asemenea altor unități similare europene și nu numai, ci un veritabil „liant etnic al poporului român” (P. Cocean, 2004-2005).

Spațiul mental al Țării Amlașului a avut o evoluție distinctă, influențată îndeosebi de o serie de factori externi. Astfel, modul de formare și evoluția incipientă (până la începutul secolului al XI) au semănat cu etapele similare din alte regiuni de pe teritoriul țării noastre. Individualizarea sa spațială prin fragmentarea spațiului mental propriu întregului teritoriu de etnogeneză a românilor are loc începând cu secolul XI, când apar primii alohtoni și se definitivează în secolele XII-XIII odată cu colonizarea masivă a sașilor în regiune. În acest interval dintre secolele XII-XV, el s-a conservat datorită apartenenței administrative de domnii munteni, dar semnele metamorfozei se fac simțite prin subordonarea administrativă a teritoriului localității Amnaș, preponderent săsească, cu rol polarizator. În această perioadă, Țara Amlașului era constituită din 8 localități (Amlaș, Aciliu, Cacova, Sibiel, Vale, Săliște, Galeș, Tilișca), nucleul format din ultimele 6 fiind foarte bine încheiat datorită similitudinilor lingvistice, etnice, ocupaționale, culturale ale locuitorilor săi și, datorită prezenței unei presiuni comune asupra teritoriilor lor, reprezentată de coroana maghiară și, ulterior coloniștii sași. Acestui nucleu consolidat prin forțe firești, întâlnite și în alte zone locuite de români a fost atașată și localitatea săsească Amnaș, cu rol central, dar și Aciliu, sat românesc, probabil și pentru a asigura continuitate teritoriului. S-a încercat, așadar, o construcție politică cu scopul de a controla localitățile locuite de români situate la marginea Transilvaniei, despărțite doar de munți de frații lor de la sud. Mai târziu, odată cu trecerea acestui ținut sub administrarea sașilor (la sfârșitul secolului al XV-lea), se produc o serie de schimbări administrative și de ordin social, Ducatul Amlașului devine Scaunul Săliștei (format din aceleași șase localități), însă cu o serie de obligații față de sași. În acest fel, trasarea limitelor politice se face pe baza conturărilor realizate în timp având la bază unitatea lingvistică, etnică, ocupațională, culturală, transpusă la nivel mental prin realizarea apartenenței la același spațiu, distinct de cele din jur. Deși s-a creat o nouă entitate politică, de această dată exclusiv românească, ea era subordonată administrației săsești de la Sibiu pentru a nu o scăpa de sub control. Spațiul mental al Țării Amlașului continuă să existe, chiar dacă localitatea care îi dă numele nu mai face parte din nou construcție politică. Cu timpul, la acesta se atașează și localități mai vechi din spațiile limitrofe ca Săcel, Orlat, Mag, Aciliu, dar și cele apărute mai recent, în spațiul montan,

din românii alungați de sași din localităților de baștină situate în spațiul de podiș, Jina, Poiana Sibiului și Rod.

Tendința actuală este aceea de extindere a spațiului mental amlășan la nivelul întregii Mărginimi Sibiene, prefigurându-se un spațiu mental mărginean care include arealul aferent tuturor celor 15 unități administrative: Boița, Cislădie, Cristian, Gura Râului, Jina, Miercurea Sibiului, Orlat, Poiana Sibiului, Poplaca, Rășinari, Sadu, Râu Sadului, Săliște, Tălmăciu și Tilișca. Acest lucru s-a realizat și datorită faptului că locuitorii celorlalte așezări care alcătuiesc Mărginimea Sibiului au aceleași trăsături dictate de modul de viață (determinate de legătura strânsă cu muntele, care a impus păstoritul ca principală ocupație), de trăsăturile etnice, lingvistice, spațiul mental mărginean cristalizându-se într-o formă bine individualizată, expresie a evoluției continue în timp a comunităților din acest teritoriu.

V.2 FACTORII IMPLICAȚI ÎN CONSOLIDAREA SPAȚIULUI MENTAL

Individualizarea spațiului mental al Țării Amlășului a fost favorizată și de o serie de factori care au creat un cadru propice unei evoluții izolate, diferită de spațiile învecinate. Acești factori sunt de ordin natural (relieful), cultural, etnic, lingvistic, dar țin și de organizarea politică și de influența centrelor polarizatoare din interiorul și din exteriorul regiunii.

V.3 CARACTERISTICILE SPAȚIULUI MENTAL

Viața locuitorilor regiunii s-a desfășurat de-a lungul timpului în jurul unei trinități indestructibile: biserica, școala și familia, care, prin particularitățile sale, a contribuit decisiv la conturarea unui spațiu mental original.

Locuitorii acestui spațiu se caracterizează prin câteva aspecte definitorii (C.Bucur, 2003) :

- capacitatea continuă de a se adapta situației existente, orientându-se spre practicarea activităților și confecționarea produselor profitabile, ceea ce a determinat ieșirea din autarhia economică;

- realizarea de acumulări financiare, datorită spargerii sistemului autarhic și adoptării economiei de piață, fapt vizibil în prezent îndeosebi în arhitectura și dotarea caselor;

- crearea unui complex sistem economic prin creșterea animalelor, exploatarea și prelucrarea lemnului, agricultura (cereale, cartofi, legume, pomicultură, viticultură), care a permis valorificarea produselor și, drept consecință, acumularea de capital;

- spiritul cultural deschis și receptiv față de valorile culturale autentice a locuitorilor, care prezintă „capacitatea și disponibilitatea [...] de a asimila, în plan cultural, cele mai diverse idei, modele, procese tehnice și bunuri de larg consum din mediul aulic și din civilizația urbană și integrarea lor ca elemente specifice propriului mod de viață”

V.4 PRODUCȚIA MATERIALĂ ȘI SPIRITUALĂ A SPAȚIULUI MENTAL

Producția materială și spirituală a spațiului mental, sau, cu alte cuvinte, cultura generată în regiune, a fost apreciată pe baza unor indicatori de cuantificare a gradului de cultură, utilizați la nivelul Directoratului de cultură al Comisiei Europene, dar și pe baza altor indicatori folosiți la nivel național (personalități marcante care provin din regiune și valențele culturii populare). Din îmbinarea acestora s-a obținut o imagine completă a culturii din Țara Amlășului, una dintre cele mai bogate și diversificate dintre „țările” din România.

Ocupațiile tradiționale (păstoritul și transhumanța, agricultura, pădurăritul, culesul, albinăritul), meșteșugurile și industriile populare (fierăritul, olăritul, prelucrarea lemnului, rotăritul, dogăritul, cojocăritul, curelăritul și șerpăritul, opincăritul, cismăritul, morăritul), arta populară (arhitectura populară, portul popular, pictura, folclorul literar, graiul, obiceiurile și datinile) prin elementele sale de autenticitate, varietate și originalitate constituie elementele bogatei producții materiale și spirituale a regiunii.

CAPITOLUL VI

VI.1 ANALIZA CHOREMATICĂ

Chorema, concept elaborat de Roger Brunet, reprezintă „structura elementară a spațiului geografic” cu ajutorul căreia se poate analiza și reprezenta organizarea acestuia, prin evidențierea aranjării elementelor care ocupă spațiul și a modului cum acestea interacționează.

Structura actuală a sistemului regional Țara Amlașului este dictată de o serie de elemente definitorii în orientarea fluxurilor și, drept consecință, a modului său de funcționare. Astfel prezența în vecinătate a centrelor urbane majore Sebeș, și mai ales Sibiu, cu funcțiile administrative, medicale, de învățământ, culturale, economice imprimă un caracter centrifug organizării sistemului. Acest aspect este subliniat și de organizarea naturală, râurile care traversează cele două centre (Sebeș și, respectiv, Cibin) adunând întreaga rețea hidrografică care străbate Țara Amlașului. Pe lângă caracterul centrifug, organizarea sistemului regional prezintă și tendințe centripete, prin centrele sale de atracție interne, îndeosebi Săliște și în mai mică măsură Orlat și Tilișca (pentru satul Rod), Săliște prezentând o tendință economică și demografică ascendentă, fiind astfel o arie de tropism pozitiv.

De importanță majoră în organizarea sistemului este și axa care leagă centrele urbane importante din vecinătate, Sibiu cu Sebeșul, de-a lungul DN1 (E68 – care urmărește depresiunile sudice, E81 - de la Alba Iulia spre Sibiu și apoi de-a lungul Văii Oltului) și a căii ferate care face parte din magistrala a II-a, de-a lungul acestei axe făcându-se un permanent și intens schimb de materie și energie.

Urmărind ariile de dezvoltare teritorială suprapuse regiunii, se disting : o *arie efervescentă* în nord, în spațiul situat la altitudini mai joase, traversată de axele de transport de interes național și chiar european, o *arie de convergență* în partea central-nordică, cu concentrarea majorității populației și a fluxurilor regionale prin prezența polului urban zonal I, Săliște și a celor rurale locale și o *arie izolată*, în spațiul montan sudic, a cărei șansă este valorificarea potențialului turistic natural.

CONCLUZII

Țara Amlașului, deși a suferit numeroase metamorfozări de-a lungul timpului, care au diferențiat-o de celelalte formațiuni de tip „țără” și-a păstrat nucleul format din șase sate (Săliște, Cacova, Vale, Sibiel, Galeș, Tilișca), imposibil de divizat în ciuda numeroaselor încercări. Trăinicia de neînvinc a acestei grupări de sate cu caracter autonom a durat din timpurile anterioare întemeierii Țării Românești până astăzi când formează, alături de alte sate, Mărginimea Sibiului.

Destinul acestei regiuni, cu o evoluție incipientă similară cu a celorlalte „țări” de pe teritoriul României a urmat un drum aparte, original, ca urmare a condițiilor speciale din această parte a Transilvaniei. Astfel, colonizarea populațiilor de origine germană, însoțită de acordarea a numeroase privilegii a schimbat ireversibil evoluția satelor românești din regiune. Țara Amlașului, stăpânită și de domnii munteni ca parte integrantă a Țării Românești este reorganizată sub formă de scaun și intră sub administrarea Universității Săsești. S-a creat un raport centru-periferie, între cetatea puternică a Sibiului, capitala a sașilor transilvăneni, beneficiari ai statutului de națiune favorizată și spațiul ocupat de români, dispus marginal și care a generat *Mărginimea Sibiului*. Metamorfoza s-a realizat la trecerea între secolele XV și XVI, noua entitate spațială păstrând nucleul menționat, dar schimbând vectorii structurii sistemice, inclusiv „capitala”, rolul vechii localități românești, colonizate de sași, Amlașul, fiind luat de Săliștea, aflată în plină dezvoltare pe baza avântului luat de meșteșuguri și păstorit și datorită faptului că este văzut ca și centru al românismului din regiune.

Situarea în spațiul Carpaților Meridionali (Munții Căndrel și Lotrului), cu o dezvoltare deosebită a pășunilor, a avut un impact hotărâtor asupra vieții locuitorilor din acest spațiu, care s-au adaptat condițiilor oferite de cadrul natural și, prin urmare, au îmbrățișat o serie de ocupații strâns legate de oferta teritoriului în care trăiau. Locuitorii au valorificat din vechime resursele oferite de munți, punând bazele unei remarcabile și originale vieți pastorale, și a unui comerț intens cu produsele obținute, extins și în țările vecine, contribuind astfel la unitatea limbii, neamului și culturii poporului român. Această interacțiune dintre om și mediu este reflectată în structura și repartitia teritorială a tipurilor de așezări, în organizarea gospodăriilor, în ocupațiile tradiționale principale și secundare, în obiceiuri, datini și tradiții .

Problemele cu care se confruntă în prezent funcționarea sistemului teritorial al Țării Amlașului, alcătuit din 14 așezări, sunt date de slaba dezvoltarea a centrilor de polarizare, chiar dacă Săliște a devenit

oraș lipsesc sau sunt slab dezvoltate elementele importante de atragere cum ar fi dotările edilitare, de infrastructură, industriale, astfel încât influența covârșitoare a Sibiului este decisivă în pierderea continuă a populației. La acestea se adaugă problemele mai vechi, dictate de marea întindere a spațiului montan cu influențele climatice aferente, care împiedică dezvoltarea agriculturii și extinderea construcțiilor.

Acest ultim aspect prezenta însă și beneficii, prin prezența întinselor pășuni, care au favorizat o deosebită dezvoltare a păstoritului și au influențat decisiv modul de viață a locuitorilor localităților din acest spațiu. Pe lângă pășunile naturale, resursele acestei regiuni, cele asupra cărora atârna dezvoltarea viitoare a regiunii sunt pădurile, apele bogate, dar mai ales resursele turistice. Ultimele pot reprezenta motorul dezvoltării în acest spațiu, prin elementele sale de atractivitate naturale dar, ca urmare a unui lung și bogat trecut și printr-un prețios tezaur turistic antropoc. Primii pași în acest domeniu au fost realizați, însă este necesară dezvoltarea acestei preocupări, urmărindu-se, totodată, diminuarea efectelor negative pe care aceasta le poate aduce.

Spațiul mental al Țării Amlășului s-a cristalizat și a evoluat în strânsă legătură cu condițiile de relief (la contactul din spațiul montan și cel depresionar, care a determinat un mod de viață specific), cu factorii etnoculturali și istorici (conștiința apartenenței la aceleași structuri de-a lungul timpului și originea comună acționând ca un liant între locuitori), dar și politico-administrativi și de polarizare (forțe care acționează din interior, dar mai ales din exterior și influențează construcția unei entități teritoriale). Tendința actuală este aceea de extindere a spațiului mental amlășan la nivelul întregii Mărginimi Sibiene, care include arealul aferent tuturor celor 15 unități administrative: Boița, Cislădie, Cristian, Gura Râului, Jina, Miercurea Sibiului, Orlat, Poiana Sibiului, Poplaca, Rășinari, Sadu, Râu Sadului, Săliște, Tâlmăciu și Tilișca.

În evul mediu îndeosebi, regiunea Amlășului, această străveche „țară” românească, a cărei locuitori au avut în permanență în minte speranța dezrobirii, a reprezentat o punte de legătură între Țara Românească și restul Transilvaniei, legătură strânsă prin comunicarea intensă dintr-o parte în alta a Carpaților prin fenomenul transumanței, a schimbului de valori culturale și de produse, prin lupta neostentată de păstrare a autonomiei și de eliberare națională. Această țară, alături de celelalte răspândite pe întreg teritoriul Transilvaniei, a păstrat cu evlavie prin obiceiuri, instituții, elemente tradiționale românești asemănătoare, nealterată, rădăcina arborelui genealogic daco-roman. De aceea, ea constituie legătura strânsă, peste timp, între frații de același sânge și neam, despărțiți nemilos și pe care i-a ținut treji nădejdea unității naționale realizată la 1 Decembrie 1918, în cetatea Unirii de la Alba Iulia.

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

- 1) Banciu, A. (1944), *Roiri Săliștene*, Revista Transilvania, LXXV;
- 2) Bidart, P. (2004), *Realizarea unei lucrări de cercetare în domeniul științelor sociale*, Revista 22 (Suplimentul Plus 22), nr.160;
- 3) Boțan, C. N. (2010), *Țara Moților. Studiu de geografie regională*, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca
- 4) Brătianu, G. I.(1980), *Tradiția istorică despre întemeierea statelor românești*, Editura Eminescu, București;
- 5) Bucur, C. (2003), *Vetre de civilizație românească. Civilizația Mărginimii Sibiului. Istorie, patrimoniu, valorizare „muzeală”*, Editura Astra, Sibiu;
- 6) Burza, M. (2000), *Munții Cindrelului: studiu geoecologic*, Editura Universității „Lucian Blaga”, Sibiu;
- 7) Caramelea, V.V. *Considerații demografice-antropologice asupra migrațiilor populației din Mărginimea Sibiului*, în „Probleme de antropologie”, vol.VI, Academia RPR, Centrul de Cercetări Antropologice;
- 8) Căzănișteanu, C. (1988), *Pe urmele lui Mircea cel Mare*, Editura Militară, București;
- 9) Chirca, H. (1977), *Structura națională a populației Scaumului Sibiu la 1750*, în „Ștefan Meteș la 85 de ani”;
- 10) Ciangă, N. (2001), *România. Geografia turismului (partea întâi)*, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca;

- 11) Ciobanu, V. (1924 – 1925), *Statistica românilor ardeleni din 1760-1762*, Anuarul Institutului de Istorie Națională Cluj, III;
- 12) Cocean, P. (2005), *Geografie regională*, Presa Universitară Clujeană, Cluj – Napoca;
- 13) Cocean, P. (2004-2005), *Carpații ca spațiu mental arhetipal al poporului român*, Studii și Cercetări de Geografie, LI-LII, București;
- 14) Cocean, P. (2004), *Structura spațiului mental românesc*, Studia „Universitatis Babeș-Bolyai”, Geographia, nr. 1;
- 15) Cocean, P. (1997), *Țara (The Land) – A Typical Geographical Region Of Romania*, RRG, 41;
- 16) Cocean, P., Ciangă, N. (2000), *The „Countries” of Romania as Mental Spaces*, The 29th International Geographical Congress, Seoul, Korea;
- 17) Cocean, P. (coordonator) (2009, a), *Mărginimea Sibiului. Planificare și amenajare teritorială*, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca;
- 18) Cocean, P. (2009, b), *„Țările” din România*, Terra, XXXVIII-XXXIX, București;
- 19) Cocean, P. (2010), *„Ținutul” un taxon regional specific României*, Geographia Napocensis, IV, 1, Cluj-Napoca;
- 20) Columbeanu, S. (1973), *Cnezate și voievodate românești*, Editura Albatros, București;
- 21) Conea, I., Badea, L. (2004), *Munții Mărginimii Sibiului. Cadrul antropogeografic*, Editura „Universitaria”, Craiova;
- 22) Constantinescu, Mircești (1976), *Păstoritul transhumant și implicațiile lui în Transilvania și Țara Românească în secolele XVIII-XIX*, Editura Academiei RPR, București;
- 23) Crișan, I. H. (1975), *Burebista și epoca sa*, Editura Enciclopedică Română, București;
- 24) Decei, A. (1942), *Cetatea Salgo de la Sibiel (jud. Sibiu)*, Anuarul Institutului de Istorie Națională, Cluj-Napoca, VIII;
- 25) Donat, I. (1966), *Păstoritul românesc și problemele sale*, în „Studii”, revistă de istorie, XIX, 2, București;
- 26) Dragomir, N (1924 – 1925), *Din trecutul oierilor mărgineni din Săliște și comunele din jur*, Lucrările Institutului de Geografie al Universității din Cluj, vol. II;
- 27) Drăgulescu, C. (1996), *Arii naturale protejate în județul Sibiu*, Editura Constant, Sibiu;
- 28) Ianoș, I. (2000), *Sisteme teritoriale – o abordare geografică*, Editura Tehnică, București;
- 29) Irimie, C., Dunăre, N., Petrescu, P. (1985), *Mărginenii Sibiului – civilizație și cultură populară românească*, Institutul de Cercetări Etnologice Dialectologice, Muzeul Brukenthal Sibiu;
- 30) Fruma, I. (1935), *Problema Universității Săsești și a instituției celor Șapte Juzi*, Editura „Cartea Românească”, Sibiu;
- 31) Giurcăneanu, C. (1988), *Populația și așezările din Carpații Românești*, Editura Științifică și Enciclopedică, București;
- 32) Giurescu, C. C., Giurescu, D. C. (1971), *Istoria românilor din cele mai vechi timpuri până azi*, Editura Albatros, București;
- 33) Hașeganu, I (1941), *Mărginenii în viața economică a Transilvaniei și vechiului regat*, Tipografia Minerva, Brașov;
- 34) Iorga, N. (1988), *Istoria românilor*, Editura Științifică și Enciclopedică, București;
- 35) Ilieș, G. (2007), *Țara Maramureșului. Studiu de geografie regională*, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca;
- 36) Irimie, C., Dunăre, N., Petrescu, P. (1985), *Mărginenii Sibiului – civilizație și cultură populară românească*, Institutul de Cercetări Etnologice Dialectologice, Muzeul Brukenthal Sibiu;
- 37) Lukacs, A. (1999), *Țara Făgărașului în Evul Mediu (se. XIII – XVI)*, Editura Enciclopedică București;
- 38) Lupaș, I. (1938), *Realități istorice în voievodatul Transilvaniei din secolele XII-XVI*, Anuarul Institutului de Istorie Națională Cluj-Napoca, VII;
- 39) Lupu, N (1968), *Cetatea Sibiu*, Editura Meridiane, București;
- 40) Meteș, Ș. (1971), *Emigrări românești din Transilvania în secolele XIII-XX (Cercetări de demografie istorică)*, Editura Științifică, București;
- 41) Moga, I. (1973), *Scrieri istorice, 1926-1946*, Editura Dacia, Cluj-Napoca;
- 42) Moga, I. (1973), *Marginea. Ducatul Amlașului și Scaunul Săliștei*, Scrieri istorice, Editura Dacia, Cluj-Napoca;

- 43) Moga, I. (1973), *Problema Țării Loviștei și Ducatul Amlașului*, Scrieri istorice, Editura Dacia, Cluj-Napoca;
- 44) Moga, I. (1929), *Din frământările săliștenilor pentru școală*, Anuarul Gimnaziului Mixt din Săliște (Sibiu) pe anul școlar 1928-1929, Sibiu;
- 45) Nagler, T. (1981), *Așezarea sașilor în Transilvania*, Editura Kriterion, București;
- 46) Nartea, F. (2002), *Comuna Săliște – Săliștea Sibiului, prezentare în date și imagini*, Editura Etape, Sibiu;
- 47) Nistor, N. (1974), *Din trecutul scaunelor românești Săliște și Tălmăciu*, „Studii și Comunicări, Arheologie și Istorie”, Muzeul Bruckenthal, vol. 18;
- 48) Nistor, N. (1978), *Ducatul Amlașului și Țara Făgărașului, punți de legătură cu Țara Românească în Evul Mediu*, „Mitropolia Ardealului”, XXIII;
- 49) Oancea, I. D. (1979), *Despre țară și țări*, SCGGGG, Tom XXVI, București;
- 50) Onciul, D. (1902), *Titlul lui Mircea cel Bătrân și posesiunile lui*, „Convorbiri literare”, XXXVI;
- 51) Oprescu, G. (1956), *Bisericile cetăți ale sașilor din Ardeal*, Editura Academiei RPR;
- 52) Panaitescu, P. P. (1938), *Mircea cel Bătrân și suzeranitatea ungurească*, Academia Română, Mem. Șet. Ist, ser.III, Tom.XX, mem. 3, București;
- 53) Panaitescu, P. P. (1964), *Obștea Țărănească în Țara Românească și Moldova. Orânduirea feudală*, București, Editura Academiei;
- 54) Pascu, Ș. (1971), *Voievodatul Transilvaniei*, Editura Dacia, Cluj-Napoca;
- 55) Păltineanu, I. (2003), *Tilișca: monografie*, Editura Etape, Sibiu;
- 56) Părean, I. (2005), *Legende din Mărginimea Sibiului*, Editura Psihomedica, Sibiu;
- 57) Petrea, R., Petrea, D. (2001), *Turism rural*, Presa Universitară Clujeană, Cluj – Napoca;
- 58) Pop, I.A. (1986), *Autoritatea domnească și întinderea Țării Românești în timpul lui Mircea cel Bătrân*, SUBBH, XXXI, 2;
- 59) Pop, I.A. (1986), *Stăpânirile lui Mircea în Transilvania*, Revista de Istorie, 39;
- 60) Pop, P.G. (2000), *Carpații și Subcarpații României*, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca;
- 61) Pop, P.G. (2001), *Depresiunea Transilvaniei*, Editura Presa Universitară Clujeană”, Cluj-Napoca;
- 62) Posea, G. (1969), *Depresiunea Săliște*, în Studii și cercetări de geofizică, geologie și geografie, XVI, Editura Academiei, București;
- 63) Prodan, D. (2002), *Transilvania și iar Transilvania: considerații istorice*, Editura Enciclopedică, București;
- 64) Pușcaș, A. (2007), *Țara Chioarului. Studiu de geografie regională*, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca
- 65) Rotariu, T., Semeniuc, M., Mezei E. (1999), *Recensământul din 1900: Transilvania*, Editura Staff;
- 66) Rotariu, T., Semeniuc, M., Mezei E. (1999), *Recensământul din 1910: Transilvania*, Editura Staff;
- 67) Rotariu, T., Semeniuc, M., Mezei E. (2002), *Recensământul din 1841: Transilvania*, Editura Presa Universitară Clujeană;
- 68) Rotariu, T., Semeniuc, M., Mezei E. (2003), *Recensământul agricol din 1895: Transilvania*, Editura Presa Universitară Clujeană;
- 69) Rotariu, T., Semeniuc, M., Mezei E. (2004), *Recensământul agricol din 1850: Transilvania*, ed. a II-a, Editura Presa Universitară Clujeană;
- 70) Rotariu, T., Semeniuc, M., Pah, I. (1996), *Recensământul din 1857: Transilvania*, Editura Staff;
- 71) Rusu O. (2003), *Săliștea Sibiului – de la porțile orașului la orașul porților deschise*, Editura Tipotrib, Sibiu;
- 72) Sacerdoțianu, A. (1968), *Dimitrie Onciul – Scrieri istorice*, Editura Științifică, București;
- 73) Sandu, M. (1998), *Culoarul depresionar Sibiu-Apold. Studiu geomorfologic*, Editura Academiei Române, București;
- 74) Stahl, P.H. (2005), *Case și acareturi din Mărginimea Sibiului*, Editura Paideia, București;
- 75) Stoicescu, N. (1988), *Unitatea românilor în evul mediu*, Editura Academiei, București;
- 76) Șandru, D (1946), *Mocanii în Dobrogea*, Institutul de Istorie Națională, București;
- 77) Toderașcu, I. (1988), *Unitatea românească medievală*, Editura Științifică și Enciclopedică, București;

- 78) Tufescu, V. (1988), *Subcarpații și depresiunile marginale ale Transilvaniei*, Editura Științifică;
- 79) Ursan, V. (2006), *Graiul din Mărginimea Sibiului*, Editura „Alma Mater”, Sibiu;
- 80) Xenopol, A.D.(1985), *Istoria românilor*, Editura Științifică și Enciclopedică, București;
- 81) *** – *Recensământul populației și locuințelor- 16 martie 2002, Județul Sibiu*, Institutul Național de Statistică, Direcția Județeană de Statistică Sibiu;
- 82) *** – *Sibiu, România – Anuarul statistic al județului, 2003*, Institutul Național de Statistică, Direcția Județeană de Statistică Sibiu;
- 83) *** – *Sibiu, România – Anuarul statistic al județului, 2009*, Institutul Național de Statistică, Direcția Județeană de Statistică Sibiu;
- 84) *** – „Istoria militară a poporului român”, Editura Militară, vol. II, București, 1986;
- 85) *** – „Săliștea Sibiului – străveche vatră românească”, Asociațiunea transilvană pentru literatură română și cultura poporului român - ASTRA, Sibiu, 1990;
- 86) *** – „Jurnalul Național”, nr. din 18 iulie 2006 și 19 iulie 2006;
- 87) *** – „Recensământul populației din 21 februarie 1956”, Direcția Centrală de Statistică, București, 1958;
- 88) *** – „Recensământul populației și locuințelor din 15 martie 1966”, Direcția Centrală de Statistică, București, 1970;
- 89) *** – „Recensământul populației și al locuințelor din 5 martie 1977”, Direcția Centrală de Statistică, București, 1980;
- 90) *** – „Recensământul populației și locuințelor din 7 ianuarie 1992”, Direcția Centrală de Statistică, București, 1994;
- 91) *** – „Recensământul populației și locuințelor 18 martie 2002, Județul Sibiu”, Institutul Național de Statistică, Direcția Județeană de Statistică Sibiu;
- 92) www.adrcentru.ro, accesat la 27.07.2010;
- 93) www.ape.sibiu.ro, accesat la 11.04.2009;
- 94) www.wikipedia.com, accesat la 03.08.2010;
- 95) www.saliste-sibiu.ro, accesat la 28.08.2010.